

• A következő darabomat nem színházban akarom megcsinálni, az már biztos. Találtam egy helyet, babonából nem nevezem meg, ahogy még azt a nagyszerű színésznőt se, akit megnyertem főszereplőnek. Szeretem, amikor a mindennapi élet és a színház összefolyik, elegyedik: ritka az ilyesmi és engem nagyon érdekel. Addig még lesz egy munkám Olaszországban, amire szerencsére NKA-támogatást is kaptam. Van egy régebbi, fontos kapcsolatom Riccardo Festával, egy színész-rendezővel. Amennyiben a közös produkciónk jól sikerül, lehetőségünk nyílik rá, hogy bejussunk egy projektbe, aminek az a lényege, hogy központi támogatással, más, kísérleti produkciókkal, körbeturnézhatjuk az ország számos színházát. A nyelvet, a terepet kicsit ismerem, Ödön von Horváth-ot "viszem magammal" a közösbe.

Ha jól értem, számodra egyáltalán nem jelent most kényszert, problémát egy teljesen független társasággal, szabadúszóként dolgozni.

• Nem, egyáltalán nem. Persze, sokkal kényelmesebb, ha egy színház meghív, kapsz egy konkrét felkérést, mondanak egy összeget és egy határidőt. Nekem nem ez a dolgom: bevállalom, hogy nap, mint nap megyek, kopogtatok, kuncsorgok támogatásért. Mert ingyen senkitől sem kérek semmit, az kizárólag az én felelősségem, hogy így legyen.

Tény, hogy bizonyos nehézségeket kell legyőznünk: én például a kezdettől beugró vagyok a L'élek az esőben című előadásban. Ezt a szerepet más csinálta volna, egy férfiszínész. Feladta, nem hitt benne. Hogy én játszom el az Apa figuráját, végül Fodor Anca és Daróczy Sándor mentőötlete volt. Ez az egész pedig - remélem - így is marad. Nem a megélhetésért csinálom, arra van más, és mára éppen elegendően hisznek a munkámban.

Volt igazi nagy, sorsfordító pillanat a szakmai életemben?

• Amikor ott álltam a főiskolai felvételin, s rám, a gimnáziumi Barbie-csajára annyit mondott Kazimír Károly, hogy "ez a lány, ez bekerül". Rám parancsolt hirtelen:

"Szósi, mondj egy verset, menj fel a színpadra", én meg felmentem. "Ha New Yorkba születtél volna, te már rég nagy sztár lennél. Na, mondd". Ott álltam, teljes zavarban. Aztán olyasmiket hozott ki belőlem az első fél évben, hogy el sem hittem. Rettogtam, zokogtam, de aztán ez elmúlt. Elsőként a fiatal rendező Szabó Mátéval kezdtem komolyan dolgozni, akiről jóval később kiderült: Kazimír Tanár Úr unokája. A koreográfus-felvételre egy Michael Jackson számot vittem, képzelheted... azt sem tudtam, mit akarok, de akartam, nagyon. Két évembe telt, hogy "megvilágosodjak". Tulajdonképp ez az egész Pedro Almodóvarhoz köthető. Megnéztem az első filmjét, és arra gondoltam:

nem vagyok egyedül. Azóta sokat változtam.

Meg persze, ő is...

Bérczes László ÖT LÉPÉS A VILÁG

beszélgetés JORMA UOTINENNEL

Jorma Uotinen: koreográfus, táncos, rendező, énekes. 1987-ben híres Kalevala-koreográfiájával járt először Budapesten. Ekkor találkozott Ladányi Andreával, aki aztán tagja lett a Helsinki Városi Színháznak. Számos közös munkát készítettek, néhányat Magyarországon is láthattunk (Diva, A sötétség púdere, Trió, Alice B. ...). Ladányi táncolt a Piaf Piaf című előadásban is, melynek új változatára készül Jorma a Bárka Színházban. Ezt a munkát előkészítendő néhány napot Budapesten töltött a világhírű táncos-koreográfus.

Tegnap este benéztél Ladányi Andrea próbájára, aki a Sanyi és Aranka Színházban Borlai Gergővel készül új bemutatójára. Milyen volt a találkozás?

• Fantasztikus. Kiválasztottnak éreztem magam, ők próbáltak, úgymond csak nekem. Egy táncos és egy dobos kivételes minőséget teremtő találkozás.

Mindig lenyűgöz, amikor Andreát látom: akár a penge, hasítja a teret, éles, gyors és koncentrált.

Sokat dolgoztatok együtt, jól ismeritek egymást. Gondolom, egy ilyen próba azonnal felébreszti benned a koreográfust...

• Nem, nem, csak ártatlan nézőként ültem ott. Bámultam és élveztem, amit látok.

Egész életem színházban telt. Tudsz még ártatlan néző lenni?

• Csakis az. Engem érdekel a színház. Igazi, kíváncsi néző vagyok. Akár egy gyerek: újra és újra felfedezem a világot. A színház az életem, hát hogyan lennék kíváncsi a saját életemre?! Tegnap szőrfőztem a tévén a szállodai szobámban, és elcsíptem egy interjút Charles Aznavourral: ez a nyolcvanvalahány éves öregember is erről, a gyermeki kíváncsiságról beszélt. Enélkül nem érdemes belépni a színházba. Se a színpadra, se a nézőtérre. Persze, fizikailag öregsünk, ez ellen nem tehetünk semmit, de a szellemi frissességet megőrizhetjük.

A gyermeki létezésről eszembe jut egy veled kapcsolatos híres, sokat emlegetett történet: ötéves korodban meg akartál venni egy színházat. Igaz ez?

• Hogyne, persze. Nagymamám mesélte, hogy mindenáron akartam egy saját színházat. Elmondása szerint tetszett nekem a színészek "színelése", hogy úgy csinálnak, mintha. És ez, a színélés végülis valóban közel áll a színészethez. Mondják, hogy egészen kicsi gyerekként már produkáltam magamat, háromévesen folyton anyám túsarkú cipőjében botladoztam, "öt színleltem", nem csoda, hogy ötévesen színházra vágytam, és tízévesen valóban igazi színházban dolgoztam: statisztáltam, boltba szaladgáltam, kávét hurcolásztam... élveztem.

Legújabb lemezed borítóján is egyik lábadon túsarkú cipő...

• Imádom a túsarkú cipőt! Úgy látszik, semmit nem változtam.

A színészettről is ugyanazt gondolod: színélés?

• Gyerekésszel annak tartottam, ma már valamivel többet tudok róla. Mégiscsak felnőttem, "benne vagyok a korban", gyűjtöttem tudást és tapasztalatot.

Talán a legfontosabb a fizikai állapot, a szakmai tudás és mindenekelőtt a jelenlét ereje. Mindebből nem színélés, hanem színpadi valóság, egy új, művészi realitás születhet.

A fizikum és a szakmai tudás tanulható, fejleszthető, mérhető. De miből születik az a bizonyos "színpadi jelenlét"?

• Ez vagy van, vagy nincs. Nevezhetjük karizmának is. Ha van, azonnal észreveszed, hisz ott a színpadon vagy a mozivászonon a személyiség sugárzása, belső szépsége. Fizikailag és szellemileg azonosulsz a pillanattal. Teljes lényed itt és most jelen van. Ez több, mélyebb, titokzatosabb, mint amit a tökéletes profizmus nyújthat. Egyszerű dolog ez, mégis tanulhatatlan.

Erről mondja azt Ladányi Andrea egy beszélgetésben, hogy "Jorma mindig meglep, pedig ugyanazt az öt lépést variálja húsz éve".

• Így van, ugyanazt. Van két kezünk, két lábunk, a testünk, mi a csodát lehet ezzel annyit variálni?! Azt a néhány lépést, kevés mozdulatot kell újabb és újabb mozdulatsorba rakni.

Egy híres magyar író, Tamási Áron mondta állítólag: "Az írás egyszerű dolog, a szavakat kell megfelelő sorrendbe rakni".

• Pontosan! Erről van szó: a mindig megfelelő, azaz mindig más sorrendről. Kundera mondja, hogy egész életében ugyanazt az egy könyvet írja.

Igen, öt lépés egy életen át. Ezért ismered fel az alkotót azonnal. Meghallok egy zenét, és azonnal tudom, kinek a világa szólal meg. Lehet, hogy az adott művet nem ismerem, de felismerem az alkotót, aki fogalmaz.

Vagyis egész életemben önmagadat fogalmazod.

• Hát hogyne! A világ maga a káosz. Ezt megpróbálsz a magad számára megragadni, a magad léptékével megfogalmazni. Mert az Egészet senki nem képes átfogni. Egy részt, a magad részét hasítod ki belőle, abban keresed az Egészet és önmagadat. A káoszból teremtessz sajátbejáratú rendet, hogy élni tudj benne.

A mód, ahogyan ezt teszed, te magad vagy.

Ugyanazt variálsz egy életen át. Mi ennek a vége?

• A pillanatnyi igazság megragadása. Ami aztán a következő pillanatban érvénytelenné válik. Vagyis nincs vég, hisz nincs végső igazság. Mi legalábbis soha meg nem leljük azt. De ezen a végtelen úton igenis felfénylenek újabb és újabb igazságok, és a művész dolga az, hogy ezeket mások számára is láthatóvá tegye.

De egy színész, egy táncos ismétél: ugyanaz a szerep, ugyanaz az előadás estéről estére.

• Az ismétlés, az ismétlődés a teremtés része. Felkel a Nap és lenyugszik. A világrend: a végő és végérvényes sorrend. De attól még minden egyes pillanat kivételes.

Itt ülünk és beszélgetünk - nincs múlt és nincs jövő, csak ez a pillanat van. És ez érvényes az adott színészre és adott előadásra is.

Nem használtad a szót: rutin...

• ... igen, ez rutin is. De a szó pozitív értelmében. Ura vagy a testednek, tudod, mit csinálsz, birtoklod a technikát, ez mind rutin, és erre nagyönis szükség van.

De ha jól tudom, fiatal korodban nem tanultad a technikát, nem találkoztál például a klasszikus balettel.

• Szülővárosomban, Poriban tizenöt-tizenhat évesen tanultam egy kis balettet, de csak annyit, amire leendő színészként, aki majd musicalben és operettben játszik, szükségem lehet. Aztán súlyosan megbetegedtem, tizenkilenc évesen ágyhoz kötött a paralizis. Ez volt a fordulat az életemben. Megtanultam megbecsülni a mozdulat minden tört részét.

Az ujjamat mozdítani, a kanalat a számhoz emelni, felülni, állni, járni tanulni... Ha ez nem történik velem, nem lettem volna az a táncos, aki vagyok.

Egy évig tartott a gyógyulás. Ettől fogva ismertem a mozdulat értékét. És végre használni tudtam a "könnyű testemet". Ezt mondják, könnyű a testem, az inak, az izmok hajlékonyak, ezért tudok ma is, ötvennyolc évesen színpadra lépni.

Nemrég Rómában táncoltál.

• Részt vettem egy munkában, egy sérült, púpos embert játszottam. "Halálra kínoz!" - mondtam néha a rendezőnek. De azért megcsináltam. Persze több kinnal jár már a munka, lassabban regenerálódik a test. A kor mégiscsak rajta ül az emberen.

Táncosként talán jobban szembesülsz az idő múlásával.

• Azzal mindenki szembesül. Az igaz, hogy a testem a munkaeszközöm, ilyen értelemben mégiscsak folyton "beszól" a múltó idő. Kedvenc énekesnőm, Marianne Faithfull szokta mondani, "egy művész bizonyos kor után egyre több sebből vérzik" - és igaza van. A táncosok néha tényleg pokoli kínokat állnak ki, engem ettől egyelőre megkímélt a sors.

Mondom, "könnyű a testem".

Táncos maradsz életed végéig?

• Az maradok, egy művész egész életében művész - de hogy meddig tudok táncolni? Vannak, nem kevesen, akik akár nyolcvanévesen is színpadra léphetnek.

Ott van például a legendás butoh-táncos, Kazuo Ono, vagy Cunningham is sokáig táncolt... Ez nagyon személyes kérdés, és nemcsak a fizikai képességekkel függ össze.

Ötvenévesen abba akartam hagyni. Abba is hagytam egy évre. Akkoriban született a szólóm, "The Man Who Never Was", amit Pessoa-versek kapcsán csináltam.

Ezek a versek és a zene szeretete vitt tovább, ekkoriban kezdtem énekelni. Ez az év a fogalmazásmód, a forma kereséséről szólt.

Ötvenévesen fedezted fel, hogy szeretsz és tudsz énekelni?

• Én most a keresésről beszélek. A megújulás, az újrakezdés törvényéről. Amikor ezután táncosként színpadra léptem, talán ugyanazokat a lépéseket tettem meg, mint korábban, mégis, én igenis újra tanultam járni. És újra életre kelt, aki vagyok: a performer, a színpadon magát megmutatni akaró ember.

Arra vágyasz, hogy mások lássanak?

• Nem tagadom le, igen, arra vágyok. És arra, hogy szeressenek.

Ezzel nem vagy egyedül.

• Hát persze hogy nem. Csak én ezt ki is mondom. Nem arra vágyom, hogy csodáljanak. Az nem érdekel. De a szeretet, nem tagadom, fontos.

Családod van?

• Nem igazán. Hároméves voltam, amikor apám meghalt, onnantól anyámmal, a nővéremmel és a nagymamával éltem...

... Akkor nem véletlen a túsarkú cipő.

• Sőt, nagyon is természetes, hiszen csak nők voltak körülöttem.

Porit említetted. A városról mindenkinek a jazz-fesztivál jut eszébe.

• A kezdetektől kötődök hozzá. Kamasz voltam, amikor az első fesztiválra készült a város: a zenekarok egész évben jam-sessionöket tartottak éttermekben, kávézóban, én folyton ott loptam a napot, azaz táncoltam-improvizáltam a magam és mások kedvére.

Szülváros, család... egész életedben utaztál. Hol van az otthonod?

• Legalább ötven országban jártam, ha összeadjuk, éveket töltöttem szállodai szobákban, reptereken. De azért van otthonom Helsinkiben, és azt érzem, hogy ez az otthon az utóbbi években egyre fontosabb lett az életemben. Hosszú időket már nem töltök távol. Nemrég Göteborgban jártam, mert felajánlották az ottani balett vezetői posztját.

Jártam a várost, hullott rám a szürke, hideg eső, megborzongtam, és azt kérdeztem magamtól: mi a fenét keresek én itt?! Nem vállaltam, hanem húztam haza.

Vendégmunkákat persze vállallok, most is ezért vagyok itt, Budapesten, ahol talán újra megrendezem a *Piaf Piaf*-ot, ezt a két évtizeddel ezelőtti, szívemnek oly kedves előadást.

De már nem akarok új életet kezdeni.

Pedig az egyéves szünetek - húszévesen a betegség miatt, ötvenévesen az "alkotói válság" miatt - azt jelzik, időnként szükség van az újjászületésre.

• Legalábbis meg kell állni, szembenézni azzal, hol tart az ember. A szólóelőadások is erre jók. Szembesülni azzal, ki is vagy, hol tartasz szellemileg, fizikailag.

És szembesülni azzal, hogy ha vannak is körülöttem társak, ha szeretnek és tisztelnek is, végeredményben mégiscsak egyedül vagy a világban. Egyedül kell újra mozdulnod, megtenned az első lépést, a másodikat...

Öt lépés már elég is.

• Elég. Öt lépéssel már el tudsz mondani mindent.

